

Звіт ГО «Разом проти корупції» про громадський моніторинг виконання Державної антикорупційної програми (березень 2024)

Освіта і наука

Захід 2.7.5.1.1. Розроблення законопроекту про розширення сфери ЗНО

Строки заходу	Прогрес заходу	Статус заходу
01.03.2023 - 31.12.2023	65%	пропуск строків

▪ Успіхи

Захід виконано частково. 10.01.2024 р. у ВРУ зареєстровано законопроект № 10399 «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам». В частині прийому до ЗВО законопроект істотно обмежує можливості уникнення ЗНО та заміни його на іспити в ЗВО, крім обмеженого переліку медичних та військових винятків, закріплює для пільговиків квоти та обґрунтовані обмеження при вступі.

Для об'єктивного та прозорого зарахування вступників до ЗВО, а також реального досягнення очікуваного результату зазначений законопроект усуває ряд ключових факторів, які суттєво зменшують антикорупційний потенціал ЗНО та його ефективність у недопущенні до вищої освіти некомпетентних вступників. Зокрема, закладені законопроектом зміни до ст. 44 [ЗУ «Про вищу освіту»](#) передбачають припинення врахування при вступі середнього балу свідоцтва про повну середню освіту, призових місць у Всеукраїнських учнівських олімпіадах, мотиваційних листів, скасування «сільського коефіцієнта» (пільг у вигляді додаткових балів для осіб, зареєстрованих у селах та які здобули повну загальну середню освіту в сільських школах). На виконання індикаторів заходу 2.7.5.1.1. законопроект № 10399 визначає перелік осіб, які мають право на прийом до ЗВО з урахуванням балів за вступні випробування в самих ЗВО замість балів ЗНО. До цього переліку, зокрема, віднесено учасників бойових дій та військовослужбовців за контрактом, які проходять військову службу не менше одного року, – при вступі на навчання до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів ЗВО.

Законопроект № 10399 також виключає лазівку для ВПО та «псевдовПО» для вступу без незалежного оцінювання, згідно з якою люди, які проживають в окупації, можуть за бажанням разово скористатися правом на безоплатне навчання на підготовчих курсах ЗВО з наступним вступом до них як ВПО.

Крім того, в медичній частині даний перелік практично повністю обмежує коло вступників без ЗНО виключно особами з інвалідністю (у найбільш складних формах або з воєнних причин), та особами, яким відповідно до Умов прийому було відмовлено у створенні обумовлених медичним висновком спеціальних умов для проходження ЗНО. Таким чином, законопроект № 10399 виключає медичні довідки та пов'язані з ними корупційні практики як підставу для вступу без ЗНО.

20.03.2024 р. законопроект № 10399 прийнятий у I-му читанні (за основу).

08.11.2023 р. прийнято [ЗУ «Про внесення змін до ЗУ «Про повну загальну середню освіту» щодо обов'язкових результатів навчання» \(законопроект № 9046\)](#). На виконання даного закону затверджено наказ МОН від 24.01.2024 р. № 82 «Про проведення пілотної ДПА випускників початкової школи у формі ЗНО».

Звіт ГО «Разом проти корупції» про громадський моніторинг виконання Державної антикорупційної програми (березень 2024)

Освіта і наука

В рамках проєкту Український центр оцінювання якості освіти (далі – УЦОЯО) повинен провести у квітні-травні 2024 року пілотну ДПА із застосуванням елементів ЗНО для 2000 випускників початкової школи (учнів 4-го класу) з трьох предметів: математика, українська мова, читання. Результати пілотної ДПА не впливатимуть на подальше навчання та будуть використані для моніторингу якості початкової освіти та коригування освітньої політики. До 01.04.2024 р. МОН має затвердити перелік закладів загальної середньої освіти – учасників пілотного проєкту, а також класів, які братимуть участь у пілоті.

▪ Перешкоди та ризики

Команда МОН завершила підготовку, оприлюднила для громадського обговорення та зареєструвала законопроект № 10399 у ВРУ із суттєвою затримкою, тож передбачене в ДАП його прийняття до 31.12.2023 р. було пропущено. Фактичне досягнення очікуваного стратегічного результату для об'єктивного та чесного відбору вступників на пряму залежить від затвердженої МОН редакції Умов/Порядку прийому до ЗВО у 2024 році та ухвалення законопроекту № 10399, якщо відповідний закон не набере чинності до кінця квітня 2024 року, застосування його антикорупційних положень у вступній кампанії 2024 року буде неможливим.

Крім того, значна частина позитивних нововведень законопроекту може бути нівельована народними депутатами України на етапі II-го читання.

Законопроект про виконання заходу 2.7.5.1.1. на сьогодні хоч і зареєстрований у ВРУ, проте не прийнятий та не набрав чинності. Індикатори виконання заходу не досягнуто. Антикорупційні запобіжники наразі не запроваджено.

Одним з найбільших факторів для корупції та необ'єктивного відбору вступників є творчі конкурси та конкурси фізичних здібностей з предметів (дисциплін), з яких не використовуються організаційно-технологічні процеси ЗНО. Неможливість об'єктивного вимірювання результатів творчості та непридатність «класичного» ЗНО для вимірювання фізичних здібностей робить цю проблему практично не вирішуваною.

Ефективність ЗНО значною мірою нівелюється тим, що застосування його технологій сконцентроване переважно на завершенні середньої або певних етапів вищої освіти, тобто після закінчення шкільного навчання, коли з некомпетентністю вступників виправляти щось уже надто пізно.

Хоча проведення пілотної ДПА для учнів 4-го класу передбачає застосування елементів ЗНО, але, [за інформацією від директора УЦОЯО Тетяни Вакуленко](#), така атестація буде проведена без ключових компонентів для забезпечення її дієвості та антикорупційного ефекту: за місцем навчання та під наглядом учителів цієї ж школи (без зовнішнього контролю). Це повністю нівелює антикорупційний ефект атестації у формі ЗНО та негативно вплине на релевантність, достовірність та чесність її результатів.

Законопроектом № 10399 передбачено внесення змін до ст. 64 ЗУ «Про вищу освіту» та додано статтю 64¹, якими передбачено обов'язкове працевлаштування осіб, які здобувають або здобули вищу освіту за рахунок державного замовлення та укладення договору про працевлаштування у випадку надходження відповідної пропозиції від роботодавця або служби зайнятості. Відмова від запропонованої пропозиції передбачає переведення на контракт, а у разі відмови його оплачувати – відрахування. У випадку порушення договору про працевлаштування здобувач вищої освіти буде зобов'язаний відшкодувати вартість навчання, зокрема академічної стипендії.

Звіт ГО «Разом проти корупції» про громадський моніторинг виконання Державної антикорупційної програми (березень 2024)

Освіта і наука

Розуміючи проблему, що згідно зі статистикою, лише 20% випускників працевлаштовуються за спеціальностями, що відповідають здобутій освіті, що, в свою чергу, негативно впливає на розвиток ринку праці, все ж не вважаємо примусове працевлаштування випускників правильним рішенням. Окрім корупційних ризиків та гарантованих спроб уникнути примусового працевлаштування, варто звернути увагу, що державну підтримку у вищій освіті, як правило, отримують найбільш підготовлені вступники, тому для держави та суспільства бажане їх якнайшвидше працевлаштування за бажаним для них місцем роботи в умовах ринку, а не під державним примусом. Навіть з фінансової точки зору, такі здобувачі вищої освіти після випуску в ретроспективі генеруватимуть для бюджету більші податкові надходження.

▪ Повторно рекомендується:

Членам Комітету ВРУ з питань освіти, науки та інновацій забезпечити збереження в законопроекті № 10399 положень, які нейтралізують інструменти уникнення ЗНО, закріплюють квоти та обґрунтовані обмеження для пільговиків, а також усувають фактори, які суттєво зменшують антикорупційний ефект ЗНО та його ефективність у недопущенні до вищої освіти некомпетентних вступників (див. блок «Успіхи»). Меритократичний відбір майбутніх студентів є ключем до якісної освіти та зведення до мінімуму галузевої корупції. Загальна якість середньої освіти в сільській місцевості є вкрай низькою та суттєво поступається міській. За таких умов неприйнятно зберігати в законодавстві стимули для учнів та вчителів сільських шкіл не вчитись та не вчити належним чином.

Оскільки мінімізація можливостей уникати ЗНО, врешті, призведе до збільшення долі вступників на творчі спеціальності, це істотно зменшить стимули для відповідних ЗВО забезпечувати якісну освіту. Тому при доопрацюванні в II-му читанні в законопроекті важливо встановити чіткі вимоги до оцінювання конкурсів творчих та фізичних здібностей. Також рекомендується провести не пізніше 2025 року пілотний проєкт у форматі спеціального ЗНО з фізкультури.

При доопрацюванні в II-му читанні у законопроекті № 10399 встановити вимогу, що перелік конкурсних предметів та вимоги до вагових коефіцієнтів оцінок в сертифікатах ЗНО з конкурсних предметів мають бути однаковими при прийомі як на бюджетну форму навчання, так і за контрактом. Таке рішення дозволить обмежити інструментарій ЗВО приймати абітурієнтів із сертифікатами ЗНО з непрофільних/нерелевантних предметів або присвоювати їм неадекватно більшу вагу в загальному конкурсному балі. Такий крок зменшить можливості деяких ЗВО та факультетів набирати студентів за принципом «абикого, лише б платили», із закономірно низькою якістю освітніх послуг.

МОН до 2025 року максимально збільшити кількість предметів, для яких ЗНО є обов'язковим, потім проводити ДПА незалежно від рівня освіти виключно у формі ЗНО та поступово розширити сферу застосування технологій ЗНО на молодші класи школи. Для цього необхідно внести відповідні зміни до профільних законів та забезпечити ресурсами розширення сфери обов'язкового застосування ЗНО. Тільки при проведенні щорічного незалежного оцінювання у форматі ЗНО всіх учнів та студентів в країні, здобувачі освіти матимуть реальний стимул сумлінно вчитись, їх педагоги – ефективно вчити, а економіка – зможе опиратись на компетентних та ефективних громадян. Адже, якщо школа не забезпечує належної якості навчання всі 10 років, результати ЗНО це наочно продемонструють, але для випускників даного року це проблеми некомпетентності не вирішує.

УЦОЯО провести пілотний ДПА для частини учнів 4-го класу із застосуванням елементів ЗНО та ключових антикорупційних запобіжників: не за місцем навчання для відповідних учнів та із зовнішнім контролем («прокторингом»). Тільки за таких умов пілотна ДПА для 4-класників матиме практичний ефект.

При доопрацюванні законопроекту № 10399 в II-му читанні вилучити зміни ЗУ «Про вищу освіту» (ст.ст. 64-641) щодо примусового працевлаштування осіб, які здобувають або здобули вищу освіту за рахунок державного замовлення.